

Eltérő utak a magyar munkaerőpiacon

A külföldi munkavállalástól a közfoglalkoztatásig

Az utóbbi évek társadalmi-gazdasági változásai Magyarország munkaerőpiacára is jelentős hatással voltak. A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján a munkanélküliségi ráta 2008 és 2010 között jelentősen emelkedett, ugyanakkor az ezt követő két évben lényeges változás nem történt (Márton és Vojtonivszki 2014). A továbbiakban viszont a munkanélküliek számának folyamatos csökkenése figyelhető meg, melyet a 2016-os 6,1%-os munkanélküliségi ráta is jól mutat (KSH 2013, 2014a, 2015a, 2016b). Ezzel párhuzamosan a foglalkoztatási ráta is viszonylag nagy mértékben javult, 2016 januárjában a foglalkoztatottak száma elérte a 4 millió 241 ezer főt, ami a 15–64 éves népességet tekintve a foglalkoztatási ráta 64,7%-ra történő növekedését jelenti (KSH 2016a).

A foglalkoztatási mutatók kedvező alakulásában a közfoglalkoztatás jelentős szerepet játszott, ami a tartós munkanélküliek munkaerőpiacra történő bevonását tette lehetővé. 2016 januárjában a hazai elsődleges munkaerőpiacon dolgozók mellett nagy számban jelennek meg a közfoglalkoztatás keretében dolgozók, illetve a külföldön munkát vállalók is. Míg a 15–74 éves korú népességben 218 500 fő tekintette magát a közfoglalkoztatottak csoportjához tartozónak, addig 114 800 fő külföldön vállalt munkát. Az előző év azonos időszakához viszonyítotva azonban a közfoglalkoztatottak csoportjában figyelhető meg a legnagyobb eltérés, ugyanis létszámuk 25,7%-kal nőtt (KSH 2016a).

Az előzőekben említettekén kívül az utóbbi időben az országon belüli regionális fejlettségbeli különbségek is tovább nőttek: az egyes régiók között az átlagkeresetek, a foglalkoztatás, valamint a munkanélküliség tekintetében is jelentős eltérések figyelhetők meg. Területi összehasonlításban Magyarország nyugati része a foglalkoztatottság szempontjából még mindig az átlagosnál kedvezőbb helyzetben van, 2015 negyedik negyedévében a foglalkoztatási ráta (a 15–74 éveseket tekintve 59,5%) a harmadik legmagasabb (KSH 2016c), a munkanélküliségi ráta (3,5%) pedig a legalacsonyabb volt az országban (KSH 2016d).

A nyugaton kialakult kedvezőbb helyzethez nagyban hozzájárult, hogy 2011. május elsején az osztrák munkaerőpiac teljesen megnyílt a magyar munkavál-

lalók előtt, ami a Nyugat-Dunántúlról ingázóknak jó lehetőség a munkanélküliségből való kitörésre. Ennek következtében egy év alatt, 2012 márciusára több mint másfélszeresére nőtt a külföldön legálisan dolgozók száma, s közülük több mint 27 ezren Ausztriában dolgoznak (Empirica 2012; KSH 2015b).

Egy közmunkaprogramokról szóló tájékoztatóból kiderül, hogy „a közfoglalkoztatás területileg egyenlőtlenül, a kedvezőtlenebb gazdasági és foglalkoztatási helyzetű területekre koncentráltan valósul meg” (Mód, Ignits, Kósa és Varga 2014: 26). Vannak olyan területek az országban, ahol 2014-ben szinte a közmunka jelentette az egyetlen foglalkoztatási formát (pl. Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében), ezzel szemben az ország nyugati megyéiben a közfoglalkoztatottak átlagos létszáma 3000 fő alatt maradt.

Az előzőekből kifolyólag a tömegessé váló közfoglalkoztatás, valamint a külföldi munkavállalás témájának az elemzése egyre nagyobb figyelmet kap. Ennek ellenére nem rendelkezünk adatokkal arról, hogy milyen okok állnak az egyéni munkautak alakulása mögött, és hogy miért van egyeseknek lehetőségük nemcsak a közmunkaprogramban, hanem a piaci szférában dolgozóknál is jóval magasabb életszínvonalon élni.

Több kutatás készült már a külföldi munkavállalással és a közmunkával kapcsolatban, valamint a különféle mobilitáskutatások is vizsgálják a munkavállalást meghatározó tényezőket. Ezekből a kutatásokból egyértelműen látszik, hogy az életutak jelenleg kevésbé meghatározottak, mint korábban, így az egyéneknek reflektálniuk kell a változásokra, és alkalmazkodniuk kell hozzájuk. Vannak bizonyos tényezők (családi háttér, műveltség, jövedelmi/vagyoni helyzet), amelyek nagy hatással vannak a karrierutak alakulására, emellett az is fontos, hogy az egyének olyan tulajdonságokkal rendelkezzenek, amelyek képessé teszik őket arra, hogy reflektáljanak a változásokra.

Vizsgálati célok és kutatói kérdések

Kutatásom célja, hogy egy lokális közösség, Gersekarát lakosainak munkaútjai magyarázhatóvá váljanak. Azért esett erre a településre a választásom, mert az osztrák-magyar határhoz való közelségének köszönhetően a külföldi munkavállalás egyre inkább elterjedt a községben, ugyanakkor a közmunkaprogramban részt vevők száma is hasonló nagyságú az előző csoporthoz. Emellett lakóhelyemről van szó, így ismerem a településen élőket, pontosan tudom, hogy kik tartozhatnak az interjúalanyaim közé, mindez megfelelő terepismeretet biztosít a kutatásom számára.

Gersekarát Vas megye déli részén, az ún. „Vasi Hegyháton” fekszik. A megye déli részén elhelyezkedő kistérség aprófalvas szerkezetű, viszonylag sűrű településhálózatú, s a régió belül gazdasági és társadalmi szempontból is elmaradott (KSH 2014b; Egyházi et al. 2015). A gazdasági aktivitást (az alacsony foglalkoztatottságot) erősen befolyásolja kedvezőtlen körösszetétel, az infrastruktúra alacsonyabb kiépítettsége és az alacsony vállalkozási aktivitás. Azonban a falu földrajzi fekvése kedvező, mivel közel helyezkedik az osztrák határhoz, így a lakosok munkavállalását a korlátok és a lehetőségek egyaránt befolyásolhatják, melyek mögött eltérő tényezők húzódnak meg.

A kutatásom célja annak feltárása, hogy Gersekarát lakosai hogyan hozzák meg életük munkavállalással kapcsolatos fontos döntéseit, és milyen relatív fontosságot tulajdonítanak a munkavállalással összefüggő tényezőknek, fordulópontoknak és egyéb komponenseknek. Az elemzés tárgyát képezi továbbá, hogy a vizsgálati személyek a jelenlegi élethelyzetükhöz milyen módon viszonyulnak, azt miként értékelik.

Vizsgálati anyag és módszer

A primer adatgyűjtés során 25 személlyel készült munkavállalás-központú életútinterjú, amelyek tematikus tartalomelemzés segítségével kerültek feldolgozásra. Az alapsokaságot a Gersekaráton élő 20 és 40 év közötti, 20 külföldön dolgozó és 13 közmunkaprogramban részt vevő lakos képezte.

A közmunkaprogramban részt vevők (7 nő és 6 férfi), valamint a külföldön dolgozó 3 nő esetében teljes lekérdezés történt. Ugyanakkor a külföldön munkát vállaló férfiak esetében szisztematikus mintavétel került alkalmazásra. A névsorban szereplő első személytől kiindulva minden második, tehát összesen 9 külföldön dolgozó férfi kerül be a mintába. Az adatfelvételt 2016. február 1. és 2016. április 15. közötti időszakban készítettem.

Eredmények

A kutatás eredményei alapján megállapítottam, hogy a munkautak alakulását az interjúalanyok többsége esetében olyan egymásra épülő események formálták, amelyek a közfoglalkoztatottak, valamint a külföldön munkát vállalók helyzetbeli különbségei ellenére egyformán meghatározó jelentőségűek. Emellett a különféle munkautak alakulása elsődlegesen nem a munkavállalás módján és helyszínén, illetve az ezekhez kapcsolódó tényezőkn (pl. nyelvtudás, szakmai végzettség és tapasztalat, jövedelmi helyzet stb.) alapszik, hanem sokkal inkább olyan faktorokon (például személyiségbeli jellemzők és viszonyulások) múlik, amelyek mindenki számára hasonlóan meghatározóak lehetnek.

Ha valaki pozitív, vagy szereti csinálni, amit akar, akkor biztos, hogy van benne ösztönzés arra, hogy feljebb kerüljön, vagy valamit jobban csináljon. Mert hogyha valaki beleun abba, amit csinál, akkor nem jut egyről a kettőre (külföldön dolgozó nő, 27).

Minden normális ember elmegy dolgozni az iskola befejezése után. Aki valamire tartja magát, végzett az iskolával és szakmája van, az nem ül otthon a szülei nyakán. (...) Persze, vannak olyan emberek, akiknek így jó (külföldön dolgozó férfi, 40).

Az interjúalanyok többsége a munkával járó nehézségeket kifogásolta, s ezekből adódóan hozott olyan döntéseket, amelyek kedvezőtlen irányba fordították a munkautak alakulását. Tehát ezek az elhatározások főként egyfajta „dologkerülő” magatartáshoz társíthatók, és azt sugallják, hogy a megkérdezettek inkább a kényelmesebb utakat választják. Feltűnő azonban, hogy főként a fiatal korosztály tagjairól van szó, illetve jelentős részük a döntésük meghozatala óta a közfoglalkoztatott. Csupán a két külföldön dolgozó személy elhatározása volt átmeneti jellegű, így esetükben ez a kedvezőtlen helyzet a törekvéseikből kifolyólag pozitív irányt vett.

Három műszakban dolgoztunk és folyamatosan alkatrészeket csomagoltunk, ami kikészített. Ez a monotonitás nem nekem való (közmunkás nő, 24).

Háztartásbeliként otthon maradtam, mert a férjem jól keresett, és nem volt arra szükség, hogy én is eljárjak... (közmunkás nő, 40).

Úgy gondoltam, hogy fiatal vagyok még dolgozni (közmunkás nő, 26).

Talán nem is kerestem igazán munkát, mert úgy éreztem, hogy jó ez így (közmunkás nő, 34).

Gondoltam, ez pont megfelelő lesz számomra is, hiszen alaptól lusta ember vagyok (külföldön dolgozó férfi, 26).

A személyiségbeli jellemzők tehát kulcsfontosságú befolyásoló tényezői a munkautak alakulásának, melyekre az egyik interjúalany meglátása szerint a közmunkaprogram is hatással van. Emellett a korábbi munkafeladatok milyenségével való elégedetlenség is mérvadó faktor, noha ebben az esetben a minőségileg új lehetőségek keresése is megjelenik olyan tényezőként, mint ami az interjúalanyok külföldi munkavállaláshoz vezetett.

Tulajdonképpen szerintem ezt a közmunkaprogram is meghatározta. Ha ez nem lett volna, akkor már lehet, hogy lenne másik munkám. De az is lehet, hogy munkanélküli lennék. Így nem motivált semmi, hogy keressek rendes munkát. Ez itt volt, és megelégedtem vele (közmunkás férfi, 36).

A munkautak alakulása szempontjából meghatározó, hogy miként érez valaki a családtagjai és társai iránt, ez olyannyira erős hatással bír, hogy az adott hely-

zettől függetlenül képes megváltoztatni az emberek munkájukhoz való ragaszkodását. A családtagok közül a gyermekek közelsége és a hozzájuk való kötődés a legmeghatározóbb, ami sok esetben a karrierutak megrekedését eredményezi. Az interjúkból nyert információk alapján azonban egyértelműen leszögezhető, hogy ez a megfontolás a nők esetében igazán lényeges, s főként a gyermeküket egyedül nevelő anyák körében jelenik meg.

A kislányom még általános iskolába jár, ezért fontos, hogy itthon legyek vele (közmunkás nő, 34).

Egyedül kell nevelnem a gyerekeket, dolgoznom értük, és vezetni a háztartást. Mivel a nagyfiam is közmunkás, ezért az ő segítségére sem számíthatok (közmunkás nő, 38).

[E]gy hétre Győrbe kellett utaznom – utána, amikor ki akartam menni a házból, Ferike megfogta a lábam, és azt mondta, hogy soha többé nem mehetek ki onnan. Nagyon hiányoztak a gyerekek, és én is nekik. Tartottuk a kapcsolatot, beszélünk telefonon, de az nem volt ugyanolyan (külföldön dolgozó nő, 39).

A munkautak alakulása szempontjából mérvadóak továbbá azok a családi tragédiák, amelyeknek az érintett személyek a legnagyobb jelentőséget tulajdonították. Ennek említése azért is fontos, mert az érintett interjúalanyok (5 fő) közül csupán egyetlen fő lépett tovább és vállalt külföldön munkát, míg a többiek a közmunkaprogramban rekedtek, s ezt a helyzetet részben a családtagjuk elvesztésének tulajdonítják.

Hirtelen jött a baleset, és utána még inkább azt éreztem, hogy becsukódik minden kikapu a munkalehetőségek előtt (közmunkás nő, 34).

Más lett az életünk. Csak néztünk magunk elé, és nem tudtuk, hogy hogyan lesz tovább. Ő tartott össze bennünket, nagyon sokat köszönhattünk neki. (...) Ha édesapám itt lett volna, amikor el kellett indulnom és el kellett döntenem, hogy mit is szeretnék, akkor könnyebb lett volna. Ő támogatott volna bármiben, és tudom, hogy akkor most nem itt lennék (közmunkás nő, 26).

A családi kapcsolatok mellett a társas hatások is jelentős befolyással bírnak egy-egy döntés meghozatalára. Az interjúalanyok közül három külföldön dolgozó személy jelezte, hogy párkapcsolati problémák miatt kényszerült olyan elhatározásra, mely hatással volt a munkautja alakulására. Ugyanakkor mindhárom esetben pozitív fordulat történt, hiszen az érintett személyek a kétségbeesés helyett a „talpra állás” és „továbbhaladás” lehetőségét választották. Két személy esetében az interperszonális kapcsolatok hiánya, illetve azok nélkülözése okozott/okoz olyan érzelmi krízist, amely a munkával kapcsolatos döntések alakításáért felelős.

A legnagyobb nehézséget most érzem. 18 éves korom óta dolgozom, és most szembe-sülök azzal, hogy nincs senkim. Egyedül vagyok, ami azért rémisztó (külföldön dolgozó férfi, 38).

Az előzőek mellett a változás utáni vágyódás, a megszokott helyzetből való kiszakadás igénye, a betegségekből adódó nehézségek és a nevelőotthonban töltött gyermekkor kapcsán felmerülő emóciók alakították a megkérdozettek munkával kapcsolatos döntéseit.

Az eddig tényezőként túl az interjúalanyok szájából leggyakrabban a „pénz” szó hangzott el lényeges tényezőként, amely egyes esetekben a külföldi munkavállalást ösztönözte, míg másoknál éppen a közmunkaprogramban való megkezdést eredményezte. Két interjúalany esetében például azért került sor a helyi foglalkoztatásra, mert a környező városokban vállalt munka oly mértékű lakhatási költségkiadással járt, amelyet nem tudtak finanszírozni. További interjúalanyok esetében azonban ez a Magyarországon már szinte „megszokott” helyzet és „pénzhiány” külföldi munkavállalásra motivált. Emellett megjelenik egy olyan attitűd is, amely a jövedelmi korlátokat-kényszereket, illetve a Magyarországon munkát vállalók jogainak csorbítását kárhoztatja:

A kényszer. Amikor az ember dolgozik, de a pénzéből nem tud semmit se csinálni. (...) Volt nekem is olyan helyem a Balaton-parton, ahol fél évig nem fizettek. Mindig azt mondták, hogy majd a jövő héten, majd ismét a jövő héten. Fél év bele telt, és az ember a saját pénzét feláldozta, hogy munkába járjon, aztán fél év után azt mondták, hogy nem kapsz semmit. Aztán, ha az ember elmegy a munkaügyre (...), akkor ki állt melletttem, hogy a ledolgozott idő után megkapjam a pénzemet? Senki. Akkor mehetett az ember a sóhivatalba. (...) Akkor azt mondták az illetékes szervek, hogy ha nem tud fizetni, akkor mi sem tudunk csinálni semmit. Hát ez mi? Itt a legnagyobb baj az, hogy a dolgozó mellett nem áll ki senki (külföldön dolgozó férfi, 40).

Egyeseknél további meghatározó faktor az elbocsátás, ez eredhet a munkáltatóval és munkatársakkal kapcsolatos konfliktusokból, de jobbára a csődeljárások, létszámleépítések következménye. Az egyéni véleményalkotásokból azonban több esetben az is kiderült, hogy az interjúalanyok ezt többnyire a munkavállalók közötti különbségtételhez, amolyan „protektív helyzetek” kialakulásához kötik.

A munkahelykereséshez kapcsolódó nehézségek is meghatározóak. Az interjúalanyok főként a foglalkoztatók érdektelenségét és az országban fennálló rendszer hiányosságait említik ezzel összefüggésben. Emellett azonban a közlekedési nehézségek is említésre kerülnek, amelyek a lokális közösségeket a nagyobb városoktól teljesen elszigetelik

Ez a baj Magyarországon. Semmibe veszik a munkavállalókat. Ezzel kellene valamit kezdeni. A munkáltatók hozzáállásán változtatni (külföldön dolgozó férfi, 38).

Itt tönkrevágtak mindent. (...) A jelenlegi, képzett munkatársak, az OKJ-s képzéses munkatársak a krumplit és a paradicsomot nem tudják egymástól megkülönböztetni. Na, ezek a szakemberek dolgoznak most itthon. Ezekről várjuk a fellendülést (külföldön dolgozó férfi, 40).

Mindemellett megjelennek azok a személyes kapcsolatok is, amelyek fontossága egyértelműen tükröződik az interjúalanyok elmondásaiból. Ezek az interpretációk egyrészt a személyes kapcsolatok hiányából eredő nehézségeket tükrözik, másrészt viszont az ezekből eredő többletlehetőségek megragadását sugallják. Az ilyen jellegű kapcsolatok jellemzően rendelkezésre állnak, azonban két interjúalany éppen ezek hiányával magyarázta jelenlegi helyzetét.

Kutatásomban arra is választ kerestem, hogy a vizsgálati személyek a jelenlegi élethelyzetükhöz milyen módon viszonyulnak, azt miként értékelik.

A jelenlegi élethelyzetekhez való viszonyulás alapján egymástól határozottan elkülöníthető csoportokat alakítottam ki. A vizsgálati személyek egy része a magasabb fizetés és több lehetőség reményében külföldre menne, míg mások inkább valamelyik nagyobb magyarországi településen keresnének munkát. A külföldi munkavállalásra leginkább a magasabb életszínvonal megteremtése motivál, azonban ennek elérése az interjúalanyok elképzelései alapján egy átmeneti(nek vélt) külföldi tartózkodást feltételez. Tehát a huzamosabb kinti élet helyett inkább a „csak amíg kicsit összeszedem magam” típusú álláspont vetődik fel. A környező városokba költözés lehetősége leginkább a vélt vagy valós munkavállalási esélyek és az idegen nyelv ismeretének hiánya miatt merül fel.

A bizonytalanság érzése leginkább a közmunkaprogram összefüggésében jelenik meg. A közmunkások egy csoportja esetében a kényelem és egyfajta biztonság vezetett ahhoz az immár megszokott állapothoz, amelyben megrekedtek, ugyanakkor tisztában vannak ennek káros következményeivel is. Mindenesetre a saját meglátásom alapján úgy gondolom, hogy ők saját elhatározásukból nem lépnek, és amíg a rendszer lehetőséget teremt számukra, addig ebben a helyzetben maradnak.

Az interjúalanyok körében megmutatkozó elégedettség leginkább a külföldi munkavállalással és az ehhez kapcsolódó sikerélményekkel hozható kapcsolatba. Az elégedetlenség pedig szorosan összekapcsolódik az ebből a helyzetből való kitörést indukáló motivációval, ami az egyik legfontosabb tényezőnek számít az ilyen helyzetek kezelésében.

Fontosnak kérdés az is, hogy a külföldön dolgozók, illetve a közmunkások miként vélekednek a közfoglalkoztatásról és a külföldi munkavállalásról.

Mind a külföldön dolgozó, mind a közfoglalkoztatott interjúalanyok megítélésai egyaránt tükrözik a közmunkaprogram pozitív és negatív oldalait. Igaz ugyan, hogy a közfoglalkoztatás rendszerét inkább a közmunkások értékelik hatékonyabbnak, ugyanakkor ők is tisztában vannak a rendszer visszasságaival. Emellett a külföldön dolgozók sem vetik el teljes mértékben ezt a munkaformát, sőt egyes esetekben a szükségszerűség melletti érvelés is megmutatkozik.

Az elhangzott vélekedések azt tükrözik, hogy egyéb lehetőségek hiányában a közmunkaprogram szükséges, mindazonáltal ezek a vélemények a rendszer megreformálásának szükségességét is sejtetik. A következő jelszavas megfogalmazásokkal lehetne az interjúalanyok tanácsait röviden összefoglalni: „átmeneti helyzetben esélyt kell adni”, „jobban kell szűrni”, „jobban kell támogatni”.

Hát egy lehetőség tulajdonképpen. Most azok, akik nem tudnak elmenni dolgozni, mégis csinálhatnak valamit, és kapnak is érte egy kis pénzt. (...) Hát az elég kevés, de jobb, mint a semmi (közmunkás férfi, 24).

Meg kellene szűrni, hogy ki az, aki rászorul, ki az, akinek ez nagyobb lehetőség, mint ha munka nélkül lenne. Ennyi közmunkást én feleslegesnek tartok (külföldön dolgozó nő, 32).

Lenne értelme, ha annyit pénzt adnának, amiből itt meg lehet élni. Biztos, hogy lenne értelme. (...) Az nem előny, hogy nem adnak érte elég pénzt, vagy úgymond, ez egy ilyen koncentrációs tábornak megfelelő munka. (...) [A]z, hogy valaki átmenetileg munkanélküli, pár hónapra nincs munkája és ilyen dologtól teszik függővé, hogy kap-e ellátmányt vagy valamit, az nevetséges. Kérdezem én: hogyha eddig dolgozott 25–30 évet és fizette az adót rendesen, akkor miért járhatja le így az állam a saját embereit, a népet, vagyis akiből él (külföldön dolgozó férfi, 40)?

A külföldi munkavállalás minősítésére vonatkozó vélemények alapján elmondható, hogy a külföldön dolgozó személyek és a közfoglalkoztatottak is hasonlóan látják a kinti munkavállalás lehetőségeit, illetve nehézségeit. Úgy gondolom, hogy a meglátások megalapozottságát nagyban alátámasztja az, hogy a két foglalkoztatási forma közötti átjárás több interjúalany esetében is megvalósult. A külföldön munkát vállalók közül ugyanis 2 fő korábban közfoglalkoztatásban vett részt, a közmunkások közül pedig 5 fő külföldön is dolgozott már.

Az ingázással járó nehézségek főként a fáradtsággal, illetve a közlekedési eszköz hiányával hozhatók kapcsolatba. Érdekes, hogy a megkérdezettek a fizetési és nyelvi nehézségekre csak mérsékelten panaszkodtak, ugyanakkor az adott munka elvégzésének terhét a külföldi munkavállalók közül többen is kifogásolták. Emellett szép számmal jelentkeztek a kulturális különbözőségekből eredő nehézségek, beilleszkedési problémák is, amelyeket az egyik külföldi munkavállaló véleménye szerint a magyarok közötti feszültség is súlyosbít.

Hivatkozott irodalom

- Egyházi Ferenc, Vári Attila, Babós Gyula, Szabó Sándor, Csima Péter, Jordán Péter et al. (2015): *Vasvár Integrált Településfejlesztési Stratégiája. I. kötet: Megalapozó vizsgálat*. Budapest: Pro-Via. Interneten: http://www.kx.hu/kepek/vasvar/lakascelu/I._kotet_-_Megalapozo_vizsg..pdf (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Empirica Gazdasági és Társadalomkutató Intézet Kft. (2012): *Magyar ingázók az osztrák munkaerőpiacon*. Helymegjelülés nélkül: Eures-t Pannonia. Interneten: http://eures-pannonia.hu/app/webroot/uploads/files/ingazoi_tapasztalatok_fuzet_hu_a5.pdf (utolsó letöltés: 2016. 11. 27.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2013): *Statisztikai tájékoztató. Vas megye 2013/3*. Budapest: KSH. Interneten: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/133/vasm133.pdf> (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2014a): *Statisztikai Tükör. Munkaerő-piaci folyamatok 2014. I. félév*. Budapest: KSH. Interneten: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mpf/mpf1406.pdf> (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2014b): *Települések a lét határán. Erősen fogyó népességű törpefalvak Magyarországon*. Budapest: KSH. Interneten: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/fogyonep.pdf> (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2015a): *Gyorstájékoztató. Munkanélküliség, 2014. december – 2015. február*. Budapest: KSH. Interneten: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/mun/mun1502.html> (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2015b): *Ingázás a határ mentén*. Budapest: KSH. Interneten: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyoringazas.pdf> (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2016a): *Gyorstájékoztató. Foglalkoztatottság, 2015. december – 2016. február*. Budapest: KSH. Interneten: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog1602.html> (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2016b): *Gyorstájékoztató. Munkanélküliség, 2015. december – 2016. február*. Budapest: KSH. Interneten: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/mun/mun1602.html> (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2016c): *Foglalkoztatási arány*. Budapest: KSH. Interneten: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qlf026e.html (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Központi Statisztikai Hivatal (2016d): *Munkanélküliségi ráta*. Budapest: KSH. Interneten: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qlf02-

7e.html (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).

- Márton Izabella és Vojtonovszki Bálint (2014): *A közfoglalkoztatási csapda. A Magyar Szegénységellenes Hálózat jelentése a közfoglalkoztatottak háttéréről, helyzetéről és lehetőségeiről.* Budapest: Magyar Szegénységellenes Hálózat. Interneten: http://www.msze.hu/wp-content/uploads/2015/06/A_kozfoglalkoztat%20si-csapda.pdf (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).
- Mód Péter, Ignits Györgyi, Kósa Diána és Varga Livia (2014): *Beszámoló a 2014. évi közfoglalkoztatásról.* Interneten: <http://kozfoglalkoztatas.kormany.hu/download/e/fe/21000/%C3%89ves%20t%C3%A1j%C3%A9kozat%C3%B3%202014.pdf> (utolsó letöltés: 2016. 11. 21.).